

А. О. Гордеюк

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Навчально-методичний посібник
для самостійної роботи студентів та практичних занять

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

А. О. Гордеюк

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Навчально-методичний посібник
для самостійної роботи студентів та практичних занять

Харків «ХАІ» 2023

УДК 347(075.4)
Г68

Рецензенти:

Гордеюк, А. О.

Г68 Цивільне право. Загальна частина : навч.-метод. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2023. – 50 с.

Підібрано навчально-методичні матеріали для самостійної підготовки до занять, закріплення знань з дисципліни «Цивільне право (загальна частина)». Для студентів, що навчаються за спеціальністю 081 «Право».

УДК 347(075.8)

© Гордеюк А. О., 2023
© Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», 2023

Тема 1. Цивільне право як галузь приватного права

У даній темі розглядаються наступні питання: місце цивільного права у системі галузей права України; поняття цивільного права та його предмет; метод цивільного права; функції цивільного права; принципи цивільного права; система та міждисциплінарні зв'язки цивільного права.

Ключовими поняттями теми є : **цивільне право як галузь приватного права** – це сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові й майнові відносини між їх учасниками як рівноправними. Тобто ці відносини ґрунтуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності (ч. 1 ст. 1 Цивільного кодексу України, далі – ЦКУ); **предмет** цивільно-правового регулювання складають дві групи відносин : особисті немайнові й майнові відносини; **методом** правового регулювання у сфері цивільних відносин є диспозитивний, що базується на рівності учасників правовідносин і має такі особливості: самостійність учасників цивільних правовідносин, свобода вибору, особливий спосіб вирішення суперечок між учасниками правовідносин, майновий характер заходів цивільної відповідальності; **функції цивільного права** – це специфічні напрями правового регулювання майнових і особистих немайнових відносин, що відображають його соціальне призначення в процесі реалізації поставлених перед ним завдань (загальноправові функції : виховна, регулююча, охоронна; специфічні (або спеціальні) функції: компенсаційна, уповноважувальна, превентивна); загальними засадами (**принципами**) цивільного права (цивільного законодавства) є втілені у його нормах основоположні керівні ідеї (положення), які здійснюють регулювання особистих немайнових та майнових відносин (ст. 3 ЦКУ); **система цивільного права** – це сукупність його окремих частин (елементів), якими є норми цивільного права, інститути цивільного права, субінститути, підгалузі цивільного права, що перебувають у внутрішньому логічному зв'язку та залежності між собою.

Питання для обговорення

1. Розкрийте поняття приватного та публічного права та визначіть критерії поділу галузей права на приватні та публічні.
2. Визначіть місце цивільного права у системі галузей права України.
3. Що становить предмет цивільно-правового регулювання і які ознаки притаманні цивільно-правовому методу?
4. Які функції виконує цивільне право?

5. Що слід розуміти під загальними засадами цивільного права? Розкрийте зміст принципів цивільного права.
6. Що слід розуміти під системою цивільного права? Охарактеризуйте елементи цієї системи.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
3. Терещук, Г. А. Цивільне право : консп. лекцій / Г. А. Терещук. – Луцьк : ЛНТУ, 2017. – 267 с.
4. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
5. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
6. Цивільне право : загальна частина : підручник / Н. В. Іванюта, Л. М. Ніколенко, В. В. Буга та ін. – Київ : Дакор, 2021. – 312 с.

Тема 2. Джерела цивільного права. Цивільне законодавство

Зміст теми складають наступні питання: поняття та види джерел цивільного права; поняття цивільного законодавства; співвідношення цивільного права та цивільного законодавства; акти цивільного законодавства; дія актів цивільного законодавства у часі; Цивільний кодекс України як основний акт у системі цивільного законодавства; цивільний договір як джерело цивільного права та його співвідношення з актами цивільного законодавства; звичай (звичай ділового обороту) як джерело цивільного права; аналогія права й аналогія закону; міжнародний договір та його застосування як джерела цивільного права; судова практика, правові прецеденти та їх значення у врегулюванні цивільних відносин та вирішенні цивільних справ.

Ключовими поняттями даної теми є: **джерела** цивільного права – це зовнішні та формалізовані носії цивільно-правових норм і внутрішнє право. У юридичній літературі джерела поділяють на основні та додаткові (за

іншим номіналом – первинні та вторинні або базові й похідні); **цивільне законодавство** – це система правових норм, відбитих у законах та інших нормативних актах (ст. 4 ЦКУ), що регулюють майнові й особисті немайнові відносини; **цивільно-правовий договір** виступає регулятором цивільно-правових відносин відповідно до ст. 6 ЦКУ; **звичай** як джерело цивільного права – це правило поведінки, яке не встановлено актами цивільного законодавства, цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм ділового обороту. Звичай, що суперечить договору або актам цивільного законодавства, не може бути застосований для регулювання цивільних відносин (ст. 7 ЦКУ); **міжнародні договори**, що регулюють цивільні відносини, є джерелом цивільного права та частиною національного законодавства, якщо на їх обов'язковість надала згоду Верховна Рада України (ст. 10 ЦКУ); **аналогія закону й аналогія права** можуть застосовуватися як джерела цивільного права для врегулювання цивільних відносин у встановлених законом випадках (ст. 8 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Що являють собою акти цивільного законодавства?
2. Охарактеризуйте ЦКУ як основний акт цивільного законодавства: його структуру й основні засади приватноправового регулювання особистих немайнових та майнових відносин.
3. Дайте характеристику актів Президента України, Кабінету Міністрів України, органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим як складової частини актів цивільного законодавства.
4. Охарактеризуйте цивільно-правовий договір як засіб механізму внутрішнього регулювання цивільно-правових відносин.
5. Дайте поняття звичаю та визначіть умови його застосування до регулювання цивільних відносин.
6. Визначіть дію актів цивільного законодавства у часі.
7. Охарактеризуйте міжнародні договори та їх вплив на регулювання цивільних відносин на національному рівні.
8. Визначіть застосування цивільного законодавства за аналогією закону та аналогією права.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін. і

- допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
 3. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
 4. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
 5. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч.Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
 6. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитоновна О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.

Тема 3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн

У змісті даної теми розкриваються питання: поняття цивільно-правово-системи; види правових систем світу; загальна характеристика романо-германської правової системи; загальна характеристика англо-американської правової системи.

Ключовими поняттями теми є наступні : **цивільно-правова система (сім'я)** – це об'єднання кількох держав за ознакою єдності основних закономірностей цивільно-правового регулювання суспільних відносин, що здійснюються в них; **романо-германська правова система (сім'я)** – сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку і аналогічні ознаки, що склалися на основі римського цивільного права і його пристосування до нових національних умов при домінуванні закону серед інших джерел права (зазвичай розрізняють дві її групи: романську і німецьку, яким відповідають дві системи цивільного законодавства – інституційна і пандектна); **англо-американська правова система (сім'я загального права)** – сукупність правових систем, що склалися під впливом англійської правової системи, в розвитку яких основна роль належить судовій практиці.

Питання для обговорення

1. Дайте загальну характеристику цивільно-правових систем світу.
2. Виділіть характерні ознаки романо-германської цивільно-правової системи (сем'ї).
3. Виділіть характерні ознаки англо-американської цивільно-правової системи (сем'ї).
4. Визначіть місце України серед цивільно-правових систем сучасності.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
2. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
3. Цивільне право : загальна частина : підручник / Н. В. Іванюта, Л. М. Ніколенко, В. В. Буга та ін. – Київ : Дакор, 2021. – 312 с.
4. Цивільне право. Загальна частина: навч. посіб./ за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків: Харківський національний ун-т внутрішніх справ. 2022. 332 с.

Тема 4. Наука цивільного права

Для розкриття даної теми розглядаються наступні питання: поняття науки цивільного права; сучасні проблеми науки цивільного права; предмет цивільно-правової науки; методи дослідження цивільно-правової науки; значення науки цивільного права.

Ключові поняття теми: **наука цивільного права (цивілістика)** – це система знань про закономірності цивільно-правового регулювання суспільних відносин, яка вивчає соціальний зміст і форму цього регулювання особистих немайнових і майнових відносин в їх становленні, розвитку та дії, формулюючи здобуті знання у вигляді цивільно-правових категорій та ідей; **предмет цивільно-правової науки** складають особисті немайнові та майнові відносини, що регулюються цивільним правом, а також галузь цивільного права як система норм та інститутів, практичний досвід застосування цивільно-правових норм і юридичні факти; **методи дослідження цивільно-правової науки** – це сукупність різноманітних прийомів, способів, підходів та інших можливих заходів, які обумовлені предметом науки цивільного права і визначені досягненнями суспільних наук, загальної теорії держави та права, власне теорії цивільного права і використовуються для пізнання його предмета, цивільного законодавства і

врегульованих ним особистих немайнових й майнових відносин з метою одержання відповідних наукових результатів.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення науки цивільного права та виділіть її предмет.
2. Як співвідносяться галузь цивільного права та наука цивільного права?
3. Охарактеризуйте окремі методи науки цивільного права.
4. Визначіть актуальні проблеми науки цивільного права.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
2. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч.Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
3. Цивільне право : загальна частина : підручник / Н. В. Іванюта, Л. М. Ніколенко, В. В. Буга та ін. – Київ : Дакор, 2021. – 312 с.
4. Мічурін Є.О. Методологія науки цивільного права. Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Право». Вип. 28. 2019. С. 60-65.URL. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2019_28_9.
5. Кузнецова Н.С. Методологічні засади сучасного цивільного права України: предмет, метод, принципи, система. Спогади про Людину, Вченого, Цивіліста-епоху (до 85-річчя від Дня народження академіка Ярославни Миколаївни Шевченко). К.: АртЕк, 2017. С. 200-216.

Тема 5. Цивільні правовідносини

Зміст даної теми складають наступні питання: поняття та ознаки цивільних правовідносин; структура цивільних правовідносин (елементи цивільних правовідносин); види цивільних правовідносин; юридичні факти як підстава виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин; види юридичних фактів; складні юридичні факти; юридичний склад; акти цивільного стану.

Ключові поняття теми: **цивільні правовідносини** – це різновид суспільних відносин, що регулюються нормами цивільного права, учасники яких є носіями суб'єктивних цивільних прав, законних інтересів, котрі охороняються законом та мають певні юридичні обов'язки; цивільні правовідносини мають свою **структуру, що включає наступні елементи**: суб'єкти (учасники цивільних відносин відповідно до ст. 2 ЦКУ), об'єкти (всі

ті майнові та немайнові блага, з приводу яких суб'єкти вступають у цивільні правовідносини), зміст (суб'єктивне цивільне право та суб'єктивний цивільний обов'язок); **юридичні факти** – це життєві обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну та припинення цивільних правовідносин; **складні юридичні факти** – це факти, які мають складну структуру і характеризуються за допомогою не однієї, а декількох ознак; **юридичний склад** – це сукупність юридичних фактів, які необхідні для виникнення певних правових наслідків; **акти цивільного стану** – це події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків (ст. 49 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Дайте поняття та визначіть правову природу цивільних правовідносин.
2. Дайте характеристику структурним елементам цивільних правовідносин.
3. Які існують види цивільних правовідносин?
4. Розкрийте поняття юридичних фактів та охарактеризуйте їх види.
5. Дайте поняття юридичних складів та складних юридичних фактів, наведіть відповідні приклади.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
2. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
3. Цивільне право : загальна частина : підручник / Н. В. Іванюта, Л. М. Ніколенко, В. В. Буга та ін. – Київ : Дакор, 2021. – 312 с.
4. Цивільне право. Загальна частина: навч. посіб./ за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків: Харківський національний ун-т внутрішніх справ. 2022. 332 с.
5. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
6. Павлюк Н. М. Правова природа та поняття цивільних правовідносин: загальнотеоретичне дослідження. Юридичний науковий електронний журнал Нац. ун-ту «Львівська політехніка». № 3. 2022. С. 100-102.[Електронний ресурс]. – URL.http://Issej.org.ua/3_2022/21.pdf.

Тема 6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Зміст теми складають наступні питання: поняття фізичної особи; ім'я фізичної особи, місце проживання фізичної особи; цивільна правоздатність фізичної особи; цивільна дієздатність фізичної особи та її види; підстави надання повної цивільної дієздатності фізичній особі до настання віку повноліття; обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи недієздатною; визнання фізичної особи безвісно відсутньою; оголошення фізичної особи померлою; фізична особа-підприємець.

Ключові поняття теми: людина як учасник цивільних відносин вважається **фізичною особою** (ст. 24 ЦКУ); **ім'я** фізичної особи, яка є громадянином України, складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не впливає із закону або звичаю національної меншини, до якої вона належить (ч. 1 ст. 28 ЦКУ); **місцем проживання** фізичної особи є будь-яке приміщення, придатне для проживання (житловий будинок, квартира, гуртожиток, готель тощо) у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно або тимчасово. Фізична особа може мати кілька місць проживання (ч. 1, ч. 6 ст. 29 ЦКУ); **цивільна правоздатність фізичної особи** – це її здатність мати права та обов'язки (ч. 1 ст. 25 ЦКУ); **цивільна дієздатність** фізичної особи – це її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання (ч. 1 ст. 30 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Дайте поняття фізичної особи та охарактеризуйте правову природу цієї конструкції.
2. Охарактеризуйте правовий режим ім'я фізичної особи.
3. Визначіть правові засади місця проживання фізичної особи.
4. Визначіть зміст правоздатності фізичної особи та її межі.
5. Надайте поняття цивільної дієздатності фізичної особи та виділіть її види.
6. Визначіть підстави надання повної цивільної дієздатності фізичній особі до настання віку повноліття.
7. Визначіть підстави обмеження цивільної дієздатності фізичної особи та правові наслідки обмеження її дієздатності.
8. Визначіть правову підставу визнання фізичної особи недієздатною та правові наслідки визнання її недієздатною.

9. Визначіть правові підстави визнання фізичної особи безвісно відсутньою та правові наслідки такого рішення суду.
10. Визначіть правові підстави оголошення фізичної особи померлою та правові наслідки цього рішення суду.
11. Надайте загальну характеристику правового становища фізичної особи-підприємця.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
4. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
5. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с. .
6. Гордеюк А.О. Поняття особи у цивільному праві та його співвідношення з поняттями суб'єкта цивільного права, суб'єкта цивільних правовідносин, учасника цивільних відносин. Форум права (60) 1.29-36. [Електронний ресурс]. – DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3577560>

Тема 7. Опіка та піклування

При вивченні даної теми розглядаються наступні питання: опіка та піклування як форми правового захисту; орган опіки та піклування; фізичні особи, над якими встановлюється опіка; фізичні особи, над якими встановлюється піклування; правовий статус опікуна; підстави припинення опіки; правовий статус піклувальника; підстави припинення піклування; звільнення опікуна та піклувальника; надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні прав та виконанні обов'язків.

Ключові поняття теми: **опіка та піклування** – це форми правового захисту особистих немайнових й майнових прав фізичних осіб, які через об'єктивні причини не можуть самостійно захищати свої законні інтереси; **опіка** як форма правового захисту встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані за рішенням суду недієздатними (ст. 58 ЦКУ). Опіка може встановлюватися не тільки над фізичною особою, а також над майном фізичної особи, визнаної на підставі рішення суду безвісно відсутньою, а також майном фізичної особи, місце перебування якої невідомо (статті 44, 74 ЦКУ); **піклування** як форма правового захисту встановлюється над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, і фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена (ст. 59 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Дайте поняття опіки та піклування.
2. Визначіть права та обов'язки органа опіки та піклування.
3. Виділіть категорії фізичних осіб, над якими встановлюється опіка та піклування.
4. Визначіть зміст правоздатності фізичної особи та її межі.
5. Дайте характеристику правового алгоритма призначення опікуна та піклувальника.
6. Визначіть права та обов'язки опікуна та піклувальника
7. Які правочини не може вчиняти опікун та на які правочини не може давати згоду піклувальник?
8. Які правочини вчиняються опікуном та піклувальником тільки за згодою органу опіки та піклування.
9. Визначіть правові підстави звільнення опікуна та піклувальника та підстави припинення опіки та піклування.
10. Які зміни відбулися у «Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної їх захистом прав дитини», затвердженному постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 у зв'язку з введенням в Україні від 24.02.2022 р. режиму воєнного стану?

Список рекомендованої літератури

1. Конвенція про права дитини від 20.11. 1989 р. Редакція 20.11.2014р. [Електронний ресурс]. – URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rad.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492 [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21, 22. – Ст. 135 (із змін. і допов.).
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III.[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text/>
5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 № 866. Редакція 09.06.2023 р.[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-n#Text>.
7. Правила опіки та піклування, затвердженні наказам Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 13/166/131/88. – [Електронний ресурс]. – URL.<https://ips.ligazakon.net/document/REG3680/>.
8. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
- 10.Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч.Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
- 11.Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.

Тема 8. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

У змісті даної теми розглядаються наступні питання: поняття та ознаки юридичної особи; правосуб'єктність юридичної особи; індивідуалізація юридичної особи; види юридичних осіб; організаційно-правові форми юридичної особи; порядок створення юридичної особи та її державна реєстрація; вимоги до змісту установчих документів юридичної особи; органи юридичної особи; філії та представництва юридичної особи; підстави припинення юридичної особи; порядок припинення юридичної особи при її реорганізації; порядок припинення юридичної особи при її ліквідації; задоволення вимог кредиторів; підприємницькі товариства; виробничий кооператив; відповідальність юридичної особи.

Ключові поняття теми: **юридична особа** – це організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правоздатністю та дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді (ст. 80 ЦКУ); **ознаки юридичної особи** – це імперативні вимоги до організації, дотримання яких дозволяє останній стати суб'єктом цивільних відносин (організаційна єдність, публічність виникнення та припинення, універсальна правоздатність, майнова відокремленість, самостійна відповідальність, виступ в цивільному обороті від свого імені); **цивільна правоздатність юридичної особи** – це її здатність мати такі ж самі права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належити лише людині (ч. 1 ст. 91 ЦКУ); **цивільна дієздатність юридичної особи** – це її здатність набувати цивільних прав та обов'язків і здійснювати їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону (ч. 1 ст. 92 ЦКУ); **створення юридичної особи** – це багатоетапний процес, який визначений чинним законодавством і становить систему фактичних і юридичних дій засновників (учасників) та державних органів; **орган юридичної особи** – це юридична конструкція, що створюється правом з метою надання можливості юридичній особі виражати та захищати свої інтереси відповідно до установчих документів (статут, засновницький договір) та закону; **організаційно-правова форма юридичної особи** – це певний тип організації, в якій має створюватися і діяти юридична особа певного виду (товариства, установи відповідно до ч.1 ст. 83 ЦКУ); **товариством** є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві, воно може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом (ч. 2 ст. 83 ЦКУ); **установою** є організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна (ч. 3 ст. 83 ЦКУ); **припинення юридичної особи** –

це певний порядок, який регламентується чинним законодавством і може відбуватися у двох формах – реорганізації (правонаступництва) через злиття, приєднання, поділ, перетворення та ліквідації (104-112 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Що становить сутність юридичної особи?
2. В чому полягає особливість правосуб'єктності юридичних осіб?
3. Визначіть відомі вам класифікації юридичних осіб.
4. Охарактеризуйте порядок створення юридичної особи.
5. Визначіть в чому полягає індивідуалізація юридичної особи.
6. Надайте характеристику установчим документам юридичної особи.
7. Визначіть правові засади органів юридичної особи.
8. Дайте характеристику організаційно-правовим формам юридичної особи.
9. Охарактеризуйте правові засади діяльності господарських товариств.
10. Визначіть форми припинення юридичної особи.
11. Які види реорганізації юридичної особи передбачені законодавством?
12. Охарактеризуйте правовий режим ліквідації юридичної особи.
13. Дайте загальну характеристику інституту банкрутства.

Список рекомендованої літератури

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263. [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/755-12#Text>.
4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 689. [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.
5. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384. [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>.

6. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 13. – Ст. 69.[Електронний ресурс]. – URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.
7. Кодекс з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 19. – Ст. 74. [Електронний ресурс]. – URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
8. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
9. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
10. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
11. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.
12. Гордеюк А.О. Поняття особи у цивільному праві та його співвідношення з поняттями суб'єкта цивільного права, суб'єкта цивільних правовідносин, учасника цивільних відносин. Форум права (60) 1.29-36. [Електронний ресурс]. – DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3577560>.
13. Ільницька Н. Проблеми класифікації юридичних осіб за законодавством України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 9. С. 5-10. [Електронний ресурс]. – DOI:<https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.01>.
14. Парасюк В. М., Парасюк М. В. Правовий зв'язок організаційно-правової форми юридичної особи з особливостями її цивільно-правової відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 1. С. 50-55. [Електронний ресурс]. – DOI:<https://doi.org/10.15421/392111>.

Тема 9. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин

Дана тема містить наступні питання: участь держави у цивільних відносинах; участь Автономної Республіки Крим у цивільних відносинах;

участь публічних утворень (територіальних громад) у цивільних відносинах.

Ключові поняття теми: **учасниками цивільних відносин є держава України, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права (ч. 2 ст. 2 ЦКУ); правові форми участі суб'єктів публічного права (публічних утворень) України у цивільних відносинах** – через створення юридичних осіб публічного права (державні підприємства, навчальні заклади, комунальні підприємства тощо) та юридичних осіб приватного права (підприємницькі товариства тощо).

Питання для обговорення

1. Чим пояснюється включення публічних утворень до кола учасників цивільних відносин?
2. У яких цивільних відносинах можуть брати участь публічні утворення?
3. Яким чином публічні утворення приймають участь у цивільних відносинах?
4. На яких засадах базується відповідальність публічних утворень за цивільно-правовими зобов'язаннями?

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов). [Електронний ресурс] – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про місцеве самоврядування: Закон України від 25.05.1997р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://ips.ligazakon.net/document/Z970280>.
4. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
5. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.

6. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
7. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.

Тема 10. Об'єкти цивільних прав

Зміст теми складають наступні питання: загальні положення про об'єкти цивільних прав (поняття, види та оборотоздатність об'єктів цивільних прав); речі як об'єкти цивільних прав; правовий режим майна; підприємство як єдиний майновий комплекс; правовий режим продукції, плодів і доходів; гроші та валютні цінності як види майна; правові засади цінних паперів; нематеріальні блага (результати інтелектуальної творчої діяльності, інформація, особисті немайнові блага).

Ключові поняття теми: під **об'єктами** цивільних прав розуміють все те, з приводу чого суб'єкти вступають у цивільні правовідносини (матеріальні та нематеріальні блага); **оборотоздатність об'єктів цивільних прав** – це їх здатність бути вільними щодо використання у цивільному обороті (або невід'ємними від фізичної або юридичної особи), або бути в ньому обмежені, або вилучені із нього; **річчю** є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки (ст. 179 ЦКУ); **цифровою річчю** є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність (віртуальні активи, цифровий контент тощо) (ст. 179 (1) ЦКУ); **майном** як особливим об'єктом законодавство визначає окрему річ, сукупність речей, а також права та обов'язки (ст. 190 ЦКУ); **гроші** є загальною мірою вартості, тобто загальним еквівалентом, необхідним для оцінки суспільної корисності та врахування економічної або соціальної цінності того чи іншого матеріального або нематеріального блага (всіх речей, робіт, послуг, інших матеріальних і нематеріальних благ, а також втрат, яких можуть зазнати учасники цивільних відносин у наслідок правопорушень); **грошова одиниця України (гривня)** є законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання на всій території України (ст. 192 ЦКУ); **валютними цінностями** є гроші (грошові кошти), цінні папери та інші окремі види майна, правовий режим яких визначається положеннями спеціального законодавства України, що встановлюють їх вичерпаний перелік та порядок вчинення правочинів стосовно них (ст. 193 ЦКУ); **цінним папіром** є документ установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має право на цінний папір, та передбачає виконання

зобов'язань за таким цінним папіром, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папіром іншим особам (ст.194 ЦКУ); **нематеріальні блага** – це результати інтелектуальної творчої діяльності, інформація та особисті немайнові блага (статті 199-201 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Дайте поняття та визначіть види об'єктів цивільних прав.
2. Охарактеризуйте правовий режим оборотоздатності об'єктів цивільних прав.
3. Дайте поняття речі та наведіть класифікацію речей.
4. Дайте характеристику цифрової речі.
5. Дайте поняття грошей, окресліть особливості готівкових та безготівкових коштів. Чим відрізняються гроші від речей?
6. Дайте поняття цінних паперів та наведіть їх класифікацію.
7. Охарактеризуйте нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
8. Виділіть особливі об'єкти цивільних прав та поясніть в чому полягає їх особливість.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).– [Електронний ресурс].URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8.02.1995 р. № 39/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 12. – Ст. 81. – [Електронний ресурс]. URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр#Text>.
3. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.200 р. № 1805-III. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.
4. Про наркотичні засоби психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 60.[Елетронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр#Text>.
5. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. Відомості Верховної Ради Україн. – 2006. – № 31. – Ст. 226.[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2567-XII. – Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2567-12#Text>.
7. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
8. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
9. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
10. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитоновна О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.

Тема 11. Правочини

У даній темі вивчаються наступні питання: поняття правочину та його ознаки; вимоги до правочинів; види правочинів; місце вчинення правочинів; форма правочинів; державна реєстрації правочинів; провочини щодо яких правові наслідки пов'язуються з настанням певної обставини; тдумачення змісту правочину; відмова від правочину; недійсність правочину, нікчемні правочини; оспорювані правочини; правові наслідки недійсності правочину та визнання нікчемного правочину дійсним; правові наслідки недійсності окремих частин правочину; момент недійсності правочину; правові наслідки недодержання вимог щодо письмової форми правочину.

Ключові поняття теми: **правочином** є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 202 ЦКУ); **вимогами до правочину** є такі правила, визначені законом, додержання яких є необхідним для його чинності (зміст правочину не може суперечити актам цивільного законодавства, а також інтересам держави, суспільства, його моральним засадам; особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; правочин має вчинятися у формі, встановленій законом; правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним; правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей) (ст. 203 ЦКУ); **формами** правочину є усна, письмова, нотаріальна форма; **нікчемним** є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його дійсним не потрібно рішення суду (ч. 2 ст. 215 ЦКУ);

оспоріваним правочин вважається тоді, коли його недійсність прямо не встановлюється законом, але одна із його сторін або інша зацікавлена особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом; нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним (оспорюваний), є недійсним з **моменту його вчинення** (ст. 236 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Розкрийте поняття правочину та визначіть його ознаки.
2. Визначіть види правочинів.
3. Які умови дійсності правочину прописані у законодавстві?
4. Визначіть правові засади державної реєстрації правочину та її значення.
5. Охарактеризуйте правовий режим недійсних правочинів, виділіть їх види.
6. Які нікчемні правочини визначаються законодавством?
7. Які оспорювані правочини визначаються законодавством?
8. Визначіть правові наслідки недійсності правочину.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.). – [Електронний ресурс]. URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425 // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.
3. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
4. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
5. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
6. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитоновна О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.

7. Никифорак В. М. Удаваний правочин : наслідок недобросовісності чи несвідомості: збірник тез Міжнародної наук-практ. конф «Двадцять перші осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 6 жовтня 2022 р). Хмельницький : Хмельницький ун-т управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 148-149.[Електронний ресурс]. – URL.<https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789ю>
8. Давидова І.В. Недійсність правочинів як спосіб захисту цивільних прав: деякі проблемні питання. Часопис цивілістики: наук.-практ. журнал. Одеса. 2017. Вип. 28. С. 45-49.[Електронний ресурс]. – URL.<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/17259>.
9. Гордеюк А. О. Проблеми співвідношення категорій «правочин» та «договір» у цивільному законодавстві України. Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. Харків. Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського. 2014. № 4 (41). С. 84-89.

Тема 12. Представництво і довіреність

Зміст теми складають наступні питання: поняття представництва та підстави його виникнення; види представництва; правочини, які може вчиняти представник; вчинення правочинів з перевищенням повноважень; передоручення; представництво за довіреністю (поняття, строк та форма довіреності); припинення представництва за довіреністю; скасування довіреності; відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Ключові поняття теми: **представництвом** є правовідношення, в якому одна сторона (представник), забор'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє (ч. 1 ст. 237 ЦКУ); **договірне (добровільне) представництво** – це представництво, яке виникає на підставі договору; **законне (обов'язкове) представництво** – це представництво, яке виникає на підставі закону; **представництвом, яке виникає на підставі акта органу юридичної особи**, вважаються правовідносини, у яких представник діє від імені і в інтересах юридичної особи, яку він представляє, у межах, визначених змістом розпорядчого акта її органу; **комерційний представник** – це особа, яка постійно та самостійно виступає від імені підприємців при укладанні ними договорів у сфері підприємницької діяльності (ч. 1 ст. 243 ЦКУ); **довіреність** – це письмовий документ, що видається особою, яку представляють (довірителем), іншій особі (представнику або повіреному) для представництва перед третіми особами (ч. 3 ст. 244 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Дайте поняття представництва та визначіть підстави його виникнення.
2. Які види представництва передбачені законом?
3. Які правочини може вчиняти представник?
4. Охарактеруйте правовий режим передоручення.
5. Дайте поняття довіреності та визначіть правові засади її форми.
6. Визначіть особливості встановлення строків дії довіреності.
7. Які підстави припинення представництва за довіреністю встановлюються законом?
8. Охарактеризуйте правовий режим скасування довіреності та відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.). – [Електронний ресурс]. URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
4. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
5. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитоновна О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.
6. Паращук Л., Кучер А. Особливості представництва у цивільному праві. Актуальні проблеми правознавства. 2020. № 2. С. 94-100. [Електронний ресурс]. – URL. <http://dspace.wunu.edu.ua/bistream/316497/38763/>

Тема 13. Здійснення та захист цивільних прав та інтересів

Зміст теми складають наступні питання: підстави виникнення цивільних прав та обов'язків; здійснення суб'єктивних прав та виконання цивільних обов'язків; юрисдикційні форми захисту суб'єктивних прав та

інтересів (способи захисту цивільних прав та інтересів судом, Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, захист цивільних прав нотаріусом); самозахист цивільних прав; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної шкоди.

Ключові питання теми: **здійснення суб'єктивного цивільного права** – це реалізація мір можливої поведінки уповноваженої особи шляхом здійснення належних їй правомочностей (права на власні дії, права на чужі дії, права на захист); **способом захисту** суб'єктивних цивільних прав та інтересів є визначені законом або договором матеріально-правові заходи, спрямовані на відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав та вплив на правопорушника (ч. 2 ст. 16 ЦКУ); **самозахистом** є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства (ч. 1 ст. 19 ЦКУ); **збитками** є 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права; 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушено (упущена вигода) (ч. 1 ст. 22 ЦКУ); **моральна шкода** – це втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Питання для обговорення

1. Дайте поняття здійснення суб'єктивних цивільних прав.
2. Які юрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів визначаються законом?
3. Як законодавцем регламентується захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування?
4. Які способи захисту цивільних прав та інтересів судом передбачені законом?
5. Охарактеризуйте правовий режим самозахисту.
6. Що передбачає здійснення права на захист відповідно до закону?
7. Визначіть порядок визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.
8. Охарактеризуйте правовий режим відшкодування збитків.
9. Визначіть правові засади моральної шкоди.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 30. – Ст. 379 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2567-XII. – Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2567-12#Text>.
5. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII//Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – ст. 43. [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31.03.95 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (неманової) шкоди.[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/voo4700-95#Text>.
7. Цивільне право: підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
8. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
9. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч.Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
10. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.
11. Гордеюк А.О. Проблема законодавчого забезпечення відшкодування шкоди, завданої приватним особам під час воєнного стану в Україні. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників науково-практичної конференції, присвяченої 98-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 19 травня 2023 р.) / МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. “Асоціація

цивілістів України”, Науковий парк “Наука та безпека”. Вінниця: ХНУВС, 2022. 498с. (С. 178-182).

Тема 14. Цивільно-правова відповідальність

Зміст теми складають наступні питання: поняття та ознаки цивільно-правової відповідальності; функції цивільно-правової відповідальності; види та форми цивільно-правової відповідальності; підстави та умови настання цивільно-правової відповідальності; підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Ключові поняття теми: **цивільно-правова відповідальність** як цивільно-правовий інститут являє собою сукупність правовідносин, що передбачають застосування до особи, винної у правопорушенні, негативних примусових заходів, установлених законом або договором; **відповідальність** є одним із засобів впливу на учасників цивільних правовідносин, який визначається межами дозволеної та необхідної їх поведінки; **форма цивільно-правової відповідальності** – це засіб вираження додаткових майнових обтяжень, що покладаються на правопорушника; **цивільне правопорушення** – це протиправна дія або бездіяльність особи, що порушує норми актів цивільного законодавства або умови договору, і з якою договір або закон пов’язують виникнення цивільно-правової відповідальності; **вина** у цивільному праві – це невжиття особою всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов’язання або для запобігання заподіяння шкоди; **підставами звільнення від цивільно-правової відповідальності** є обставини, з якими закон або договір пов’язують звільнення особи від застосування до неї санкцій за правопорушення; **правовим випадком (казусом)** є така подія або її результат (наслідки), яких могло б не бути, але які не були відвернуті відповідальною особою тільки тому, що їх неможливо було передбачити і запобігти через раптовість їх настання; **непереборна сила** – це надзвичайна та невідворотна зовнішня подія, що позбавляє можливості за даних обставин запобігти негативним наслідкам її прояву; **форс-мажором** визнається обставина (дія чи подія), що спричиняє неможливість виконання договірних зобов’язань в обумовлений сторонами строк.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення поняття цивільно-правової відповідальності та назвіть її ознаки.
2. Охарактеризуйте функції цивільно-правової відповідальності.
3. Вкажіть види та форми відповідальності в цивільному праві.
4. Розкрийте зміст умов цивільно-правової відповідальності.

5. За якими обставинами учасників цивільних відносин може бути звільнено від цивільно-правової відповідальності?

Список рекомендованої літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31.03.95 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (неманової) шкоди»[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/voo4700-95#Text>.
3. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
4. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
5. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч.Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
6. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.

Тема 15. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

Зміст теми складають наступні питання: поняття строку та терміну; риси, що притаманні строкам у цивільних правовідносинах; види строків; перебіг строків; поняття та види позовної давності; вимоги, на які не поширюється позовна давність; зміна тривалості позовної давності; початок перебігу позовної давності; зупинення перебігу позовної давності; переривання перебігу позовної давності; перебіг позовної давності у разі залишення позову без розгляду; наслідки спливу позовної давності.

Ключові поняття теми: **строком** є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями і годинами; **термін** – це певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення; **позовна давність** – це строк, у межах якого особа

може звернутися до суду з вимогою про захист свого порушеного цивільного права або інтересу (ст. 256 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Дайте поняття строків та термінів, визначіть їх розмежування.
2. Охарактеризуйте класифікацію строків.
3. Визначіть порядок обчислення строків.
4. Охарактеризуйте правовий режим перебігу і закінчення строків.
5. Який порядок вчинення дій в останній день строку передбачається законом?
6. Розкрийте поняття позивної давності та визначіть її види та строки.
7. Що передбачає зміна тривалості позовної давності?
8. На які вимоги позовна давність на поширюється?
9. Визначіть в яких випадках зупиняється перебіг позовної давності.
10. В яких випадках переривається перебіг позовної давності?
11. Які правові наслідки передбачає перебіг позовної давності у разі залишення позову без розгляду?
12. Які наслідки спливу позовної давності встановлюються законом?

Список рекомендованої літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.). – [Електронний ресурс]. URL: <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
4. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
5. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.
6. Трофімчук Н. В. Проблеми цивільно-правової відповідальності. Приватне право в умовах війни: матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса 15 листопада 2022 р.)/ за заг. ред. д.ю.н. проф. Є. Харитонова, д.ю.н. проф. І. Довидової; НУ «ОЮА». Одеса:Фенікс,

Тема 16. Особисті немайнові права фізичної особи

Зміст теми складають наступні питання: поняття та зміст особистого немайнового права; види особистих немайнових прав фізичної особи; здійснення особистих немайнових прав; обмеження особистих немайнових прав; цивільно-правова охорона особистих немайнових прав; захист особистих немайнових прав; особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи; особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи;

Ключові поняття теми: **особисте немайнове право** – це міра можливої поведінки управомоченої особи щодо невіддільних від її особистості абсолютних благ немайнового характеру, які позбавлені економічного змісту і надають людині можливість за своїм розсудом, без втручання інших осіб, визначати свою поведінку у сфері особистого життя (законодавцем визначені особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи (глава 22 ЦКУ) та особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи (глава 23 ЦКУ)); **зміст особистого немайнового права** становить можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя; **честь** – це оцінка особи з боку суспільної думки; **гідність** – це самооцінка особою своїх якостей; **ділова репутація** – це сформована в суспільстві думка про професійні позитивні якості і вади особи; **цивільно-правова охорона особистих немайнових прав** – це встановлена державою та законодавчо закріплена система заходів та способів, яка забезпечує особі в рамках суспільного буття реальну можливість розпоряджатися своїми особистими правами і відгороджувати своє особисте життя від незаконних втручань.

Питання для обговорення

1. Дайте поняття особистих немайнових прав та виділіть їх основні ознаки.
2. За якими критеріями класифікуються особисті немайнові права фізичної особи.
3. Дайте загальну характеристику особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи.
4. Дайте загальну характеристику особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
5. Які способи захисту особистих немайнових фізичної особи прав передбачені законодавством?

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
4. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
5. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч.Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
7. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с.
8. Юркевич Ю. М., Дутко А.О. Особисті немайної права фізичної особи: навч. посіб. Львів: Львівський державний ун-т внутрішніх справ, 2021. 444 с. [Електронний ресурс]. – URL.<http://dspace.idvuvvs.edu.ua/ditstream/1234567890/3836/3/ОНРО—BERCTA.pdf>.

Тема 17. Право власності та інші речові права

Зміст даної теми складають наступні питання: поняття права власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні; суб'єкти і об'єкти права власності; форми, типи та види права власності; зміст права власності; загальні засади здійснення права власності; поняття та види підстав набуття права власності; момент набуття права власності; набувальна давність; підстави припинення права власності; захист права власності; окремі види позовів про захист права власності; право спільної власності та його види; право власності на землю; право власності на житло; речові

права на чуже майно (право володіння чужим маном, право користування чужим майном (сервітут, емфітевзис, суперфіцій).

Ключові поняття теми: **право власності в об'єктивному розумінні** – це система норм, що регулюють суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження власника своїм майном; у **суб'єктивному розумінні правом власності** є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб (ч. 1 ст. 316 ЦКУ); **зміст права власності** – це сукупність правомочностей власника (право володіння, право, користування, право розпорядження); **право володіння** – це юридичне панування особи над річчю (майном); **право користування** – це право на здобуття з речі (майна) її корисних властивостей; **право розпорядження** – це право власника визначати юридичну долю речі (майна) (продати, подарувати, здати в оренду тощо); **спільне право власності** – це право на майно (спільне майно) двох або більше осіб; **спільна часткова власність** – це власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності на майно (ч. 1 ст. 356 ЦКУ); **спільна сумісна власність** – це власність двох і більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності на майно; **добросовісний незаконний володілець (набувач)** – це особа, яка набуваючи у власність чужу річ, не знала та не мала можливості знати, що вона чужа; **недобросовісний незаконний володілець (набувач)** – це особа, яка набуваючи у власність чужу річ знала або мала можливість знати, що вона чужа; **набувальна давність** – це строк, який має сплинути для того, щоб особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжувала відкрито безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном протягом п'яти років – набула право власності на це майно; **віндикаційний позов** – це позов про витребування майна з чужого незаконного володіння; **негаторний позов** – це позов, який подається з метою усунення перешкод у здійсненні власником прав користування та розпорядження своїм майном; **речове право на чуже майно** – це визначена договором із власником або встановлена законом міра можливої поведінки управомоченої особи із здійснення обмежених за обсягом (у порівнянні з правом власності) правомочностей речового характеру (володіння, користування і розпорядження) стосовно речей, які їй не належать; **володіння чужим майном** – це забезпечене правовою охороною фактичне, правомірне утримання володільцем чужого майна, до якого він ставиться як до свого, йому належного (ст. 397 ЦКУ); **сервітут** (сервітутне право) – це право користування чужим майном, що означає підпорядкованість однієї речі кільком особам – її власнику і одночасно іншому суб'єкту цивільних правовідносин, який теж використовує її корисні властивості, що визначають її призначення у цивільному обороті; **емфітевзис** – це право користування чужою земельною ділянкою для

сільськогосподарських потреб; **суперфіцій** – це право користування земельною ділянкою для забудови.

Питання для обговорення

1. Розкрийте поняття права власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Виділіть, форми, типи та види права власності.
2. Визначіть суб'єктів та об'єкти права власності.
3. Розкрийте зміст права власності.
4. Які підстави набуття права власності визначені законодавцем? Виділіть їх види.
5. Охарактеризуйте момент набуття права власності.
6. Які підстави припинення права власності визначені законодавством?
7. Дайте загальну характеристику права спільної власності та її видів?
8. Визначіть загальні положення про захист права власності, виділіть окремі види позову про захист права власності.
9. Дайте загальну характеристику речових прав на чуже майно.
10. Охарактеризуйте правовий режим володіння чужим майном.
11. Дайте поняття сервітуту, визначіть його види.
12. Охарактеризуйте правові засади емфітевзису.
13. Охарактеризуйте правові засади суперфіцію.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр #Text>.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768 // *Відомості* Верховної Ради України. – 2002. – № 3, 4. – Ст. 27 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Житловий кодекс від 30.06.83 № 5465-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 28. – Ст. 573.[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов).[Електроннийресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

5. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425 // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL: <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.
6. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів : Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX [Електронний ресурс]. – URL : <https://zacon.rada.gov.ua/law/show/2116-20#Text>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 25.12.2015 (із змін. і допов.) [Електронний ресурс]. – URL : <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-n#Text>.
8. Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 р. № 2771-XII (із змін. і допов.) [Електронний ресурс]. – URL : <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>.
9. Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені у майбутньому : Закон України від 15.08.2022 № 2518-IX [Електронний ресурс]. – URL : <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text>.
10. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.
11. Цивільне право. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 56 с.
12. Дзера О. В. Цивільне право України : Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
13. Гордеюк А. О. Цивільне право [Текст]: консп. лекцій / А. О. Гордеюк. – Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2022. – 72 с.
14. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар/ за заг. ред. Харитнової Є. О., Харитонова О. І., Булеци С. Б. та ін. Київ: Вид-во «Норма права», 2023. – 1424 с. .
15. Гордеюк А.О. Актуальні питання у сфері права власності в умовах воєнного стану в Україні. Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. (Харків-Рига, 31 травня 2022р.). Харків, 2022. 242с. (С.62-64).

Тема 18. Право інтелектуальної власності

Зміст теми складають наступні питання: поняття права інтелектуальної власності (далі – ПІВ) в об'єктивному та суб'єктивному розумінні; правове забезпечення ПІВ на міжнародному та вітчизняному рівнях; об'єкти та суб'єкти ПІВ; зміст ПІВ; співвідношення права власності та ПІВ; система ПІВ; строки чинності інтелектуальних прав; правовий режим використання об'єктів ПІВ; захист прав інтелектуальної власності; охоронні документи у сфері ПІВ; правові засади авторського права і суміжних прав; правові засади права промислової власності.

Ключові поняття теми: **ПІВ в об'єктивному розумінні** – це сукупність правових норм, що регулюють відносини у зв'язку з інтелектуальною творчою діяльністю певних суб'єктів (творців) та інших суб'єктів щодо створення та використання ними певних об'єктів (як результату інтелектуальної творчої діяльності), що підлягають правовій охороні у державі; **ПІВ у суб'єктивному розумінні** – це право особи на результат інтелектуальної творчої діяльності або на інший об'єкт ПІВ, визначений законодавством (ч. 1 ст. 418 ЦКУ); **суб'єктами ПІВ** є творець (творці) об'єкта ПІВ (автор, виконавець, винахідник, раціоналізатор та інші) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону або договору (ст. 421 ЦКУ); **об'єкти ПІВ** – це результат інтелектуальної творчої діяльності тих суб'єктів, які є їх творцями, і що має бути закріплений на матеріальному носії та визначені законодавством України як об'єкти ПІВ (ст. 420 ЦКУ); **зміст ПІВ** складають дві групи прав його суб'єктів: особисті немайнові права інтелектуальної власності (ст. 423 ЦКУ) та майнові права інтелектуальної власності (ст. 424 ЦКУ) (інтелектуальні права); в **об'єктивному розумінні авторське право** – це один з інститутів права інтелектуальної власності, який являє собою сукупність норм, що регулюють суспільні відносини щодо створення, використання та охорони творів літератури, науки та мистецтва; **у суб'єктивному розумінні авторське право** – це особисті немайнові та майнові права, які виникають у автора у зв'язку зі створенням ним об'єкта (твору), що підлягає правовій охороні у державі; **суміжні права в об'єктивному розумінні** – це сукупність норм, що регулюють відносини у сфері створення, використання та правової охорони таких об'єктів як виконання, фонограми, відеограми і програми (передачі) організацій мовлення; **суміжні права у суб'єктивному розумінні** – це виключні особисті немайнові та майнові права, визначені законом для певних суб'єктів (виконавців, виробників відеограм, фонограм, програм (передач) мовлення); **право промислової власності** – це інститут ПІВ, який являє собою сукупність норм, що регулюють відносини у сфері технічної творчості (патентні відносини), відносини щодо створення, використання об'єктів, котрі індивідуалізують

учасників цивільного обороту, їх товари та послуги та відносини щодо особливостей створення, використання, правової охорони нетрадиційних об'єктів ПІВ.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення поняття ПІВ в об'єктивному та суб'єктивному розумінні.
2. Визначіть місце ПІВ у системі цивільного права.
3. Виділіть основні нормативні акти, що складають правове забезпечення ПІВ на міжнародному та національному рівні.
4. Визначіть суб'єктів ПІВ та дайте їх характеристику.
5. Окресліть об'єкти ПІВ.
6. Виділіть і охарактеризуйте правовий зміст ПІВ.
7. Які правові інститути входять до системи ПІВ?
8. Охарактеризуйте особливості правового режиму охорони ПІВ.
9. Назвіть строки охорони окремих об'єктів ПІВ.
10. Розкрийте поняття авторського права, визначіть його принципи, об'єкти та суб'єкти.
11. Дайте поняття інституту суміжних прав, визначіть його суб'єктів, об'єкти, особливості їх правової охорони та захисту.
12. Дайте поняття інституту права промислової власності, виділіть його суб'єктів, правові інститути, та об'єкти, що їм належать.
13. Охарактеризуйте особливості правової охорони та захисту об'єктів права промислової власності.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін. і допов.) [Електронний ресурс]. – URL: <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.) [Електронний ресурс]. – URL: <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Паризька конвенція про охорону прав промислової власності від 20.03.1883 р. [Електронний ресурс]. – URL : https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/995_123
4. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9.09.1886 р. [Електронний ресурс]. – URL :

https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/995_05.

5. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р. [Електронний ресурс]. – URL : http://zacon.rada.gov.ua/laws/shows/995_134#Text.
6. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 1.09.2017.[Електронний ресурс]. – URL:http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/artocle?art_id=248387631
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Редакція 15.04.2023.[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
8. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XI // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
9. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 16.12.1993 № 3688-XI // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 34 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.
10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36. (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
11. Про правову охорону географічних зазначень : Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 267 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.
12. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 09.09.2019 р. № III-IX // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 8. – Ст. 28 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/621/97vp#Text>.
13. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – Ст. 218 (із змін. і допов.). [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>.
14. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України : Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text>.
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20.03.23 № 2974-IX. [Електронний ресурс]. – URL. <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text>

16. Методичні рекомендації про порядок складання, подачі та розгляду заявки на раціоналізаторську пропозицію : затв. наказом Держпатенту України від 27 серпня 1995 р. № 121. [Електронний ресурс]. – URL : http://zacononline.com.ua/documents/show/90075_90075
17. Інтелектуальне право України / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. – 608 с.
18. Світличний, О. П. Право інтелектуальної власності : підручник / О. П. Світличний. – Київ : НУБіП України, 2017. – 355 с.
19. Гордеюк А. О. Цивільне право [Текст] : консп. лекцій / А.О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-е», 2022. – 72 с.
20. Гордеюк А. О. Правове регулювання інтелектуальної власності під час воєнного стану в Україні. Забезпечення стійкості у складних умовах: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. (Харків – Брістоль, 8 червня 2023 р.). Харків, 2023. 258 с. (С. 83-8)

Тема 19. Спадкове право

Зміст теми складають наступні питання: поняття спадкування та його види; склад, відкриття спадщини, місце відкриття спадщини; спадкоємці, право на спадкування та усунення від права на спадкування; поняття, форма заповіту, право на заповіт; посвідчення заповіту, таємниця заповіту; умови дійсності заповіду; заповідальний відказ (легат); права заповідача; право на обов'язкову частку у спадщині; недійсність заповіту; черговість спадкування за законом; спадкування за правом представлення; спадкування усиновленими та усиновлювачами; прийняття спадщини; спадкова трансмісія; відмова від спадщини; відумерлість спадщини; відповідальність спадкоємців за борги спадкодавця.

Ключові поняття теми: **спадкове право** – це одна із підгалузей у системі сучасного цивільного права, і як підгалузь воно є сукупністю цивільно-правових норм, які регулюють суспільні відносини щодо умов та порядку спадкування; **спадкуванням** є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (ст.1216 ЦКУ); **спадкоємцями** за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини, також спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних відносин, якими є відповідно до ст. 2 ЦКУ держава Україна, територіальні громади та інші (ст. 1222 ЦКУ); **заповітом** є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті (ст. 1233 ЦКУ); **спадкування за**

законом має місце у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом всієї спадщини (ч. 2 ст. 1233 ЦКУ); **черговість спадкування за законом** передбачає, що кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, крім випадків встановлених законом (статті 1258, 1259 ЦКУ).

Питання для обговорення

1. Що являє собою спадкове право і що розуміють під спадкуванням?
2. Що таке спадщина? Охарактеризуйте склад спадщини.
3. Охарактеризуйте правовий режим відкриття спадщини та місце відкриття спадщини.
4. Які особи можуть бути спадкоємцями? У чому полягає право на спадкування?
5. За якими підставами спадкоємці можуть бути усунені від права на спадкування?
6. Дайте поняття заповіту, визначіть, які особи мають право на заповіт.
7. Які права заповідача передбачені законом?
8. Які категорії спадкоємців мають право на обов'язкову частку у спадщині?
9. Які різновиди заповіту передбачаються законом?
10. Які загальні вимоги встановлюються законом до форми заповіту?
11. Охарактеризуйте правовий режим посвідчення заповіту.
12. Як законодавець визначає таємницю заповіту та тлумачення заповіту?
13. За якими підставами заповіт може бути визнаний недійсним?
14. У яких випадках відбувається спадкування за законом?
15. Які черги спадкування за законом, визначені законодавцем?
16. Який порядок спадкування за законом визначається законодавцем?
17. В яких випадках може відбуватися змінення черговості при спадкуванні за законом.
18. Який розмір часток спадкоємців за законом визначає законодавець?
19. Визначіть порядок спадкування за правом представлення.
20. Охарактеризуйте особливості спадкування усиновлювачами та усиновленими.
21. Визначіть порядок та строки прийняття спадщини.
22. У чому полягає правовий зміст спадкової трансмісії?

23. Які підстави, порядок та правові наслідки встановлені законодавцем для визнання спадкового майна відумерлим?

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін. і допов.).[Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змін. і допов.).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25, 26. – Ст. 131 (із змін. і допов.)
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // *Відомості* Верховної Ради України. – 2002. – № 21, 22. – Ст. 135 (із змін. і допов.)
5. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (із змін. і допов.).
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтва про право на спадщину та свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя : схвалено рішенням науково-експертної ради з питань нотаріату при міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. [Електронний ресурс] – URL : <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-03#Text>.
7. Про практику у справах про спадкування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7 [Електронний ресурс]. – URL :<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>.
8. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 р. [Електронний ресурс]. – URL : <https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text>.
9. Про затвердження змін до деяких нормативних актів у сфері нотаріату: Наказ Міністерства юстиції Укпаїни від 11.03.2022 № 1118/5. [Електронний ресурс]. – URL.<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text>.
10. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012тр. № 296/5.[Електронний ресурс]. – URL<https://zacon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>.
11. Цивільне право : підручник. У 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Домашенко та ін. – Харків : Право, 2017. – 656 с.

12. Терещук, Г. А. Цивільне право : консп. лекцій / Г. А. Терещук. – Луцьк : ЛНТУ, 2017. – 267 с.
13. Дзера, О. В. Цивільне право України : загальна частина : підручник / О. В. Дзера. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 976 с.
14. Цивільне право : загальна частина : підручник / Н. В. Іванюта, Л. М. Ніколенко, В. В. Буга та ін. – Київ : Дакор, 2021. – 312 с.
15. Кухарев, О. Є. Спадкове право України : підручник / О. Є. Кухарев. – Київ : Алерта, 2020. – 362 с.
16. Гордеюк А. О. Цивільне прао [Текст]: косп. лекцій/ А. О. Гордеюк. – Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2022. – 72 с.

Тестові завдання для самоперевірки

- 1. Предмет** цивільного права складають:
 - а) немайнові та майнові відносини;
 - б) майнові відносини;
 - в) особисті немайнові відносини, пов'язані з майновими та особисті не майнові відносини не пов'язані з майновими;
 - г) особисті немайнові та майнові відносини.

- 2. Який метод** використовується для регулювання цивільних відносин:
 - а) імперативний;
 - б) диспозитивний;
 - в) ініціативний;
 - г) тоталітарний;
 - д) авторитарний.

- 3. Визначити принципи** цивільного права:
 - а) принцип свободи договору;
 - б) принцип свободи власності;
 - в) принцип добросовісної поведінки у сфері економічної конкуренції;
 - г) принцип вільного руху капіталів, товарів та послуг на території України;
 - д) принцип свободи підприємницької діяльності;
 - е) принцип гуманізму;
 - ж) принцип юридичної рівності, вольного волевиявлення, майнової самостійності учасників правовідносин;
 - з) принцип верховенства права.

- 4. В якій книзі ЦКУ** регулюються відносини права інтелектуальної власності, у:
- а) третій;
 - б) четвертій;
 - в) другій;
 - г) шостій.
- 5. Цивільно-правова система** України належить до;
- а) романо-германської правової сім'ї;
 - б) англо-американської правової сім'ї;
 - в) цивільно-правової системи common law;
 - г) змішаної правової системи.
- 6. У науці цивільного права** метод наукового дослідження це:
- а) алгоритм наукового дослідження;
 - б) способи та прийоми, що використовуються для наукового дослідження;
 - в) способи пізнання дійсності з метою отримання наукових результатів.
- 7. Структурними елементами цивільних правовідносин є:**
- а) юридичні факти;
 - б) суб'єкти;
 - в) об'єкти;
 - г) делікти;
 - д) зміст.
- 8. Підставою виникнення** цивільних правовідносин є:
- а) юридичні факти;
 - б) зобов'язання їх учасників;
 - д) майнові зобов'язання їх учасників;
- 9. Неправомірними юридичними фактами у сфері цивільних правовідносин є:**
- а) юридичні вчинки;
 - б) юридичні акти;
 - в) злочини;
 - г) заподіяння шкоди;
 - д) недійсні правочини.
- 10. За змістом** суб'єктивних прав та обов'язків цивільні правовідносини поділяють на :

- а) регулятивні та охоронні;
- б) абсолютні та відносні;
- в) договірні та недоговірні;
- г) активні та пасивні.

11. Складні юридичні факти це:

- а) факти, які мають складну структуру, що передбачає наявність певних елементів;
- б) складні життєві обставини на підставі яких виникають цивільні правовідносини;
- в) це декілька юридичних фактів, що необхідні для виникнення цивільних правовідносин;
- г) певна послідовність дій учасників цивільних правовідносин.

12. Акти цивільного стану можна схарактеризувати наступними ознаками:

- а) це події та дії, які пов'язані з юридичними та фізичними особами;
- б) це дії, які пов'язані з фізичними особами;
- в) це події та дії, які пов'язані з фізичними особами;
- г) вони започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють можливість особи бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків;

13. Які положення стосовно правочину є коректними:

- а) будь-який правочин є юридичним фактом дії;
- б) правочин є юридичним фактом дії та події;
- в) всі правочини є договорами;
- г) не всі правочини є договорами;
- д) правочин не є юридичним фактом.

14. Вимогами до правочинів є наступні положення закону:

- а) правочин має вчинятися особами тільки з повною цивільною дієздатністю;
- б) правочин має вчинятися у формі, встановленій законом;
- в) правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами) малолітніх, неповнолітніх дітей може бути вчинений на власний розсуд батьків (усиновлювачів) з оглядом неповноліття дітей;
- г) волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі.

15. Форма правочину може бути:

- а) усною;
- б) з державною реєстрацією;

- г) письмовою;
- д) нотаріальною

16. **Які** з цих положень про відмову від правочину відповідають закону:

- а) відмова від правочину не можлива;
- б) відмова від одностороннього правочину не можлива;
- в) відмова від одностороннього правочину можлива, якщо інше не встановлено законом;
- г) відмова від правочину завжди можлива і здійснюється тільки у письмовій формі;
- д) відмова від правочину вчиняється у такій самій формі, в якій було вчинено правочин.

17. **Нікчемним** правочином визнається такий правочин:

- а) недійсність якого встановлена договором;
- б) недійсність якого встановлена судом;
- в) недійсність якого встановлена законом;
- г) недійсність якого встановлена або законом або судом.

18. **Недійсність** окремої частини правочину:

- а) у будь-якому випадку тягне за собою недійсність всього правочину;
- б) не має наслідків недійсності інших його частин в цілому, якщо можна припустити вчинення правочину без недійсної частини;
- в) припускає недійсність всього правочину, якщо без цієї частини вчинення правочину втрачає сенс.

19. **Які** з правочинів є оспорюваними:

- а) вчинені малолітньою особою, за межами її цивільної дієздатності;
- б) у випадку укладання юрособою правочину, який вона не мала права вчиняти;
- в) вчинені без дозволу органів опіки та піклування;
- г) які вчинено під впливом помилки.

20. **Ім'я** фізичної особи складається з її:

- а) власного ім'я;
- б) власного ім'я та по батькові;
- в) прізвища, власного ім'я та по батькові.

21. Правосуб'єктність фізичної особи у своєму складі передбачає:

- а) її суб'єктивні права та законні інтереси;
- б) її правоздатність та дієздатність;
- в) сукупність різних видів дієздатності.

22. Правоздатність фізичної особи це її здатність:

- а) здійснювати певний обсяг прав;
- б) мати права, що виникають з моменту народження;
- в) здатність мати права та обов'язки.

23.Щодо обмеження цивільної дієздатності фізичної особи у законі передбачаються наступні положення:

- а) підставою для встановлення даного статусу є хронічний психічний розлад фізичної особи;
- б) рішення про обмеження цивільної дієздатності приймають органи опіки та піклування;
- в) рішення про обмеження цивільної дієздатності приймається судом.

24.Тестаментоздатність фізичної особи – це її здатність:

- а) вступати у шлюб;
- б) самостійно здійснювати правочини;
- в) складати заповіт і бути спадкоємцем;

25. Які з перелічених товариств є підприємницькими:

- а) акціонерні товариства;
- б) волонтерські організації;
- в) товариства з обмеженою відповідальністю.

26. Опіка встановлюється:

- а) над недієздатною фізичною особою;
- б) над малолітньою особою, позбавленою батьківського піклування;
- в) над обмежено дієздатною фізичною особою;
- г) над неповнолітньою фізичною особою позбавленою батьківського піклування.

27. В яких випадках встановлюється піклування над фізичною особою:

- а) над неповнолітніми особами, позбавленими батьківського піклування;

- б) над малолітніми особами, позбавленими батьківського піклування;
- в) над фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена;
- г) над фізичними особами, визнаними недієздатними.

28. Які види речей не передбачаються законом:

- а) подільні та не подільні;
- б) універсальні та спеціальні;
- в) споживні та неспоживні.

29. Які із перелічених об'єктів цивільних прав не відносять до нематеріальних благ:

- а) цінні папери;
- б) тварин;
- в) інформацію
- г) ділову репутацію.

30. В якому випадку довіреність є некчемною відповідно до закону:

- а) коли в ній невказаний строк чинності;
- б) коли строк її дії перевищує п'ять років;
- в) коли не вказана дата її вчинення.

31. Тривалість загальної позовної давності становить:

- а) 1 рік;
- б) 3 роки;
- в) 5 років.

32. Що не є обставиною непереборної сили:

- а) землетрус;
- б) мандрівка;
- г) повінь.

33. Який характер має цивільно-правова відповідальність:

- а) конфіскаційний;
- б) конституційний;
- в) компенсаційний;
- г) регулятивний.

34. Які з перелічених особистих немайнових прав фізичної особи є правами, що забезпечують її соціальне буття:

- а) право на свободу;
- б) право на життя;

- в) право на індивідуальність;
- г) право на інформацію.

35. Позов про витребування майна з чужого незаконного володіння це:

- а) негаторний позов;
- б) зобов'язальний позов;
- в) віндікаційний позов.

36. Право власності – це:

- а) абсолютне суб'єктивне право на річ;
- б) зобов'язальне право вимоги;
- в) особисте немайнове право;

37. Речовим правом на чуже майно не є:

- а) сервітут;
- б) легат;
- в) емфітевзис;
- г) суперфіцій;
- д) секвестр.

38. Засоби захисту права власності та інших речових прав поділяються на:

- а) речово-правові, добросовісні;
- б) зобов'язально-правові, договірні;
- в) речово-правові; зобов'язально-правові.

39. Право інтелектуальної власності – це:

- а) право власності на річ;
- б) право особи на результат інтелектуальної творчої діяльності;
- в) право особи на одержання дивідендів за результати діяльності.

40. До права інтелектуальної власності належать:

- а) право промислової власності;
- б) деліктне право;
- в) авторське право та суміжні права;
- г) речове право.

41. Яка за рахунком книга ЦКУ регулює право власності та інші речові права:

- а) перша;
- б) друга;

- в) третя
- г) шоста.

42. Які види спадкування передбачені ЦКУ:

- а) за договором;
- б) за заповітом;
- в) за законом;
- г) за публічною обіцянкою.

43. Спадкоємцями за заповітом можуть бути:

- а) фізичні особи;
- б) юридичні особи;
- в) тварини;
- г) тільки родичи заповідача.

44. Які ствердження щодо заповіту є коректними:

- а) право на заповіт має особа з повною цивільною дієздатністю;
- б) заповіт є одностороннім правочином;
- в) заповідач може вчинити заповіт через представника.

45. Якого виду заповіта не існує:

- а) заповіта з умовою;
- б) заповіта подружжя;
- в) секретного заповіта;
- г) сервітутного заповіта.

46. Право на обов'язкову частку у спадщині, якщо спадкують за заповітом, мають:

- а) утриманці заповідача;
- б) всі непрацездатні родичі заповідача;
- в) малолітні, неповнолітні, непрацездатні діти заповідача;
- г) непрацездатні батьки;
- д) непрацездатна вдова (вдівець).

47. Скільки черг спадкування за законом визначено в ЦКУ:

- а) три;
- б) п'ять;
- в) шість;
- г) дві.

48. За якою чергою мають право на спадкування за законом рідні

брати та сестри спадкодавця:

- а) за першою;
- б) за третьою;
- в) за другою.

49. Для прийняття спадщини встановлюється строк:

- а) 3 місяця, який починається з часу відкриття спадщини;
- б) 6 місяців, який починається з часу відкриття спадщини;
- в) 1 місяць, який починається з часу відкриття спадщини.

50. Спадкова трансмісія – це:

- а) процес прийняття спадщини;
- б) договір спадкоємців про перерозподіл їх часток у спадщині;
- в) перехід права на прийняття спадщини.

51. Відумерла спадщина – це

- а) це спадщина, від якої нічого не залишається після повернення боргів кредиторам спадкодавця після його смерті;
- б) це спадщина, яку за певними підставами не прийняли спадкоємці і щодо якої орган місцевого самоврядування має подати заяву до суду про визнання її відумерлою;
- в) це спадкове майно, що оспорується спадкоємцями після смерті спадкодавця.

Правильні відповіді на тестові завдання для самоперевірки:

**1. г ; 2. б; 3. а, д, ж; 4. б; 5. а; 6. б; 7. б, в, д; 8. а; 9. г, д; 10. б;
11. а; 12. в, г; 13. а, г; 14. а, б, г; 15. а, г, д; 16. в, д; 17. в; 18. б, в;
19. б, г; 20. в; 21. б; 22. в; 23. в; 24. в; 25. а, в; 26. а, б; 27. а, в;
28. б; 29. а, б; 30. в; 31. б; 32. б; 33. в; 34. в, г; 35. в; 36. а;
37. б, д; 38. в; 39. б; 40. а, в; 41. в; 42. б, в; 43. а, б; 44. а, б; 45. г;
46. в, г, д; 47. б; 48. в; 49. б; 50. в; 51. б.**

ЗМІСТ

Тема 1. Цивільне право як галузь приватного права	3
Тема 2. Джерела цивільного права цивільне законодавство	4
Тема 3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн	6
Тема 4. Наука цивільного права.....	7
Тема 5. Цивільні правовідносини.....	8
Тема 6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	10
Тема 7. Опіка і піклування.....	11
Тема 8. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	14
Тема 9. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин.....	16
Тема 10. Об'єкти цивільних прав.....	18
Тема 11. Правочини.....	20
Тема 12. Представництво і довіреність.....	22
Тема 13. Здійснення та захист цивільних прав та інтересів.....	23
Тема 14. Цивільно-правова відповідальність.....	26
Тема 15. Строки та терміни у цивільному праві Позовна давність.....	27
Тема 16. Особисті немайнові права фізичної особи.....	29
Тема 17. Право власності та інші речові права.....	30
Тема 18. Право інтелектуальної власності.....	33
Тема 19. Сладкове право.....	37
Тестові завдання для самоперевірки.....	40

Навчальне видання

Гордеюк Алла Олександрівна

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Редактор